

Т. П. Самохвал⁶

Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ КОЗЛЯТНИКУ СХІДНОГО НА ОРНИХ ЗЕМЛЯХ ЛІСОСТЕПУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО

Досліджено вплив доз мінеральних добрив, передпосівної обробки насіння інокулянтом та стимуляторів росту на формування величини урожаю та показники якості корму із козлятнику східного в умовах Лісостепу Правобережного.

Ключові слова: *козлятник східний, інокуляція, мінеральні добрива, позакореневі підживлення, продуктивність, якість корму, сирий протеїн.*

У вирішенні проблеми кормового білка в Україні важливе місце займає збільшення виробництва бобових культур. Традиційними багаторічними бобовими травами в Україні є люцерна посівна, конюшина лучна, еспарцет піщаний та ін. Проте, зважаючи на високий вміст протеїну у листостебловій масі, потенціал урожайності та довговічність козлятнику східного, йому належить важлива роль у забезпеченні галузі тваринництва високобілковими кормами. Потреба у підвищенні продуктивності кормових угідь веде за собою необхідність розробки нових технологічних прийомів вирощування, які б гарантовано могли забезпечити високу і стабільну продуктивність травостоїв козлятнику східного. Одними із резервів збільшення продуктивності цієї культури є оптимізація системи мінерального живлення рослин [1, 3, 5, 6]. Дослідження залежності формування якості корму та кормової продуктивності козлятнику східного від впливу мінеральних добрив, передпосівної обробки насіння інокулянтом та позакореневих підживлень в умовах правобережного Лісостепу України покладено в основу наших досліджень.

Матеріали і методика досліджень. Польові дослідження проводили у 2010–2011 роках в Інституті кормів та сільського господарства Поділля НААН на дослідних полях лабораторії сіножатей і пасовищ (49°10' N, 28°22' E) в умовах природного зволоження на сірих лісових середньосуглинкових ґрунтах (вміст гумусу (за Тюріним) в 0–30 см – 2,25%; рН_{сол} 5,4; легкогідролізованого азоту – 16,6 мг/кг ґрунту, рухомого фосфору –

---

⁶ Науковий керівник – В. Ф. Петриченко, доктор с.-г. наук, академік НААН

107,0 мг/кг і обмінного калію –92,0 мг/кг (за Чіріковим). Спостереження, виміри, обліки та аналізи проводили згідно загальноприйнятих, широко апробованих методик у рослинництві та кормовиробництві [2, 4].

У досліді вивчали дію та взаємодію трьох факторів: А – передпосівна обробка насіння; В – дози мінеральних добрив; С – позакореневі підживлення. Співвідношення факторів 2 × 3 × 3. Повторність досліду – триразова. Перед сівбою насіння обробляли ризоторфіном (*Rhizobium galegae*). Фосфорні і калійні добрива вносили восени під оранку, а азотні – під передпосівну культивуацію згідно схеми досліду. У період вегетації рослин проводили позакореневі підживлення водорозчинним хелатним добривом Кристалон™ (4 кг/га) та стимулятором росту Емістим С (25 мл/га) у фазі стеблуння під кожен укіс.

Результати досліджень. Встановлено, що застосування позакореневих підживлень, інокуляції та мінеральних добрив сприяло збільшенню якісних показників корму козлятнику східного (табл. 1).

1. Якість сіна із козлятнику східного залежно від моделей технологій вирощування, (у середньому за 2010–2011 рр.)

Варіанти	Вміст в 1 кг сіна*						Забезпеченість 1 кормової одиниці перетравним протеїном, г
	сирого протеїну, г	перетравного протеїну, г	листя, %	кормових одиниць	валової енергії, МДж	обмінної енергії, МДж	
Контроль	152,4	115,8	47,1	0,71	15,1	8,3	167,2
Кристалон + Емістим С	155,5	118,2	48,2	0,71	15,1	8,4	170,6
P ₉₀ K ₁₂₀ (фон)	166,6	126,6	46,7	0,71	15,0	8,3	183,3
Фон + N ₃₀	173,1	131,5	49,0	0,72	15,0	8,4	187,6
Інокуляція	162,9	123,8	48,4	0,71	15,2	8,4	176,7
Інокуляція + Фон + N ₃₀ + Кристалон + Емістим С	191,9	145,9	53,2	0,71	15,1	8,4	207,7

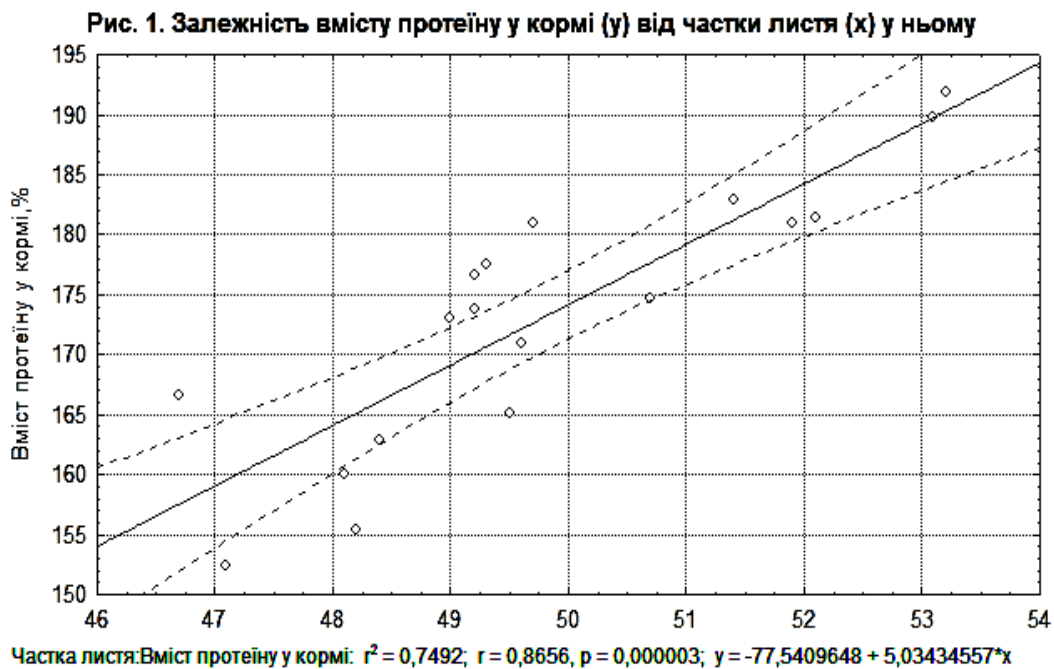
Примітка* При стандартній вологості сіна 17%.

При оцінці досліджуваних варіантів було встановлено, що сіно із козлятнику східного є досить поживним, оскільки містить 0,71–0,72 к. од./кг, 15,0–15,2 МДж/кг валової енергії і 8,3–8,4 МДж/кг обмінної енергії.

Найменший вміст сирого і перетравного протеїну у сіні козлятнику східного відмічено на контрольному варіанті – 152,4 і 115,8 г/кг відповідно. При застосуванні позакореневих підживлень вміст у кормі сирого і перетравного протеїну збільшився відповідно на 3,1 і 2,4 г/кг, при удобренні P₉₀K₁₂₀ – на 14,2 і 10,8 г/кг, при повному мінеральному удобренні – на 20,7 і 15,7 г/кг, а при інокуляції – на 10,5 і 8,0 г/кг. Найбільший вміст сирого і перетравного протеїну у сіні відмічено на

варіанті де було поєднано усі досліджувані технологічні прийоми – 191,9 г/кг і 145,9 г/кг. При цьому забезпеченість 1 кормової одиниці перетравним протеїном була також найбільшою – на рівні 207,7 г, що на 40,5 г більше при порівнянні з контролем.

Встановлено, що застосування зазначених технологічних прийомів сприяло збільшенню частки листа у сні. На контрольному варіанті відзначено найменше значення даного показника – 47,1%. Залежно від досліджуваних чинників частка листа зростала в межах норми реакції, зокрема при інокуляції – на 1,3%, при повному мінеральному удобренні – на 1,9%, а під впливом позакореневих підживлень – на 1,1%. Поєднання усіх досліджуваних чинників забезпечило найбільшу частку листа у травостоях – на рівні 53,2%, що на 6,1% більше ніж на контролі. Відомо, що листя є зоотехнічно цінною частиною рослини, оскільки має більший вміст протеїну аніж стеблова маса. В процесі досліджень встановлено пряму кореляційну залежність між часткою листа у кормі (x) та вмістом у ньому сирого протеїну (y) – $y = -77,5409648 + 5,03434557 \cdot x$ ($r = 0,8656$; $p = 0,000003$) (рис. 1).

Окрім покращання якісних показників досліджувані технологічні прийоми сприяли суттєвому збільшенню наростання сухої речовини (табл. 2). На контрольному варіанті було одержано з урожаєм лише 4,47 т/га сухої речовини, тоді як застосування мінеральних добрив, інокуляції та позакореневих підживлень та їх поєднання забезпечило збільшення виходу сухої речовини до 7,33 т/га, що більше на 64%.

Поряд із цим, вихід кормових одиниць, сирого і перетравного протеїну та валової і обмінної енергії залежно від досліджуваних чинників збільшувався пропорційно урожайності. За даними показниками контрольний варіант був найменш продуктивним, де із 1 га було отримано 3,83 т/га к. од., 0,84 т сирого протеїну, 0,64 т перетравного протеїну та 81,4 і 45,2 ГДж валової і обмінної енергії із урожаєм відповідно.

2. Продуктивність козлятнику східного залежно від моделей технологій вирощування, (у середньому за 2010–2011 рр.)

Варіанти	Валовий вихід з 1 га					
	сухої речовини, т	кормових одиниць, т	сирого протеїну, т	перетравного протеїну, т	валової енергії, ГДж	обмінної енергії, ГДж
Контроль	4,47	3,83	0,84	0,64	81,4	45,2
Кристалон + Емістим С	5,13	4,42	0,98	0,74	93,5	52,0
P ₉₀ K ₁₂₀ (фон)	5,34	4,58	1,09	0,83	96,7	53,7
Фон + N ₃₀	5,62	4,89	1,20	0,92	102,2	56,9
Інокуляція	4,96	4,30	0,99	0,75	90,7	50,4
Інокуляція + Фон + N ₃₀ + Кристалон + Емістим С	7,33	6,33	1,73	1,31	133,6	74,1
НІР _{0,5} , т/га	0,24					

Застосування досліджуваних технологічних прийомів сприяло збільшенню продуктивності агрофітоценозів козлятнику східного. Так, при інокуляції насіння вихід сирого протеїну зріс на 18% (0,84 т/га проти 0,99 т/га), при удобренні P₉₀K₁₂₀ – на 30% і становив 1,09 т/га, при застосуванні позакореневих підживлень – на 17% (0,84 т/га проти 0,98 т/га), а при повному мінеральному удобренні N₃₀P₉₀K₁₂₀ – аж на 43% і становив 1,20 т/га. При цьому встановлено, що найбільшу продуктивність козлятнику східного забезпечило поєднання досліджуваних технологічних прийомів (табл. 1), оскільки в середньому за період досліджень було отримано 6,33 т/га к. од, 1,73 т/га сирого протеїну, 1,31 т/га перетравного протеїну, 133,6 ГДж валової енергії та 74,1 ГДж обмінної енергії, що значно менше за решту варіантів.

Висновки. 1. Оцінка моделей технологій вирощування козлятнику східного дає можливість вибрати кращі з них в умовах регіону та забезпечити підвищення виходу рослинного білка з одиниці площі.

2. Встановлено, що в умовах правобережного Лісостепу застосування мінеральних добрив у нормі N₃₀P₉₀K₁₂₀ у поєднанні із інокуляцією та позакореневими підживленнями сприяє покращанню якості корму (сирого протеїну – 191,9 г/кг сіна, перетравного протеїну – 145,9 г/кг сіна), підвищенню продуктивності (6,33 т/га к. од, 133,6 ГДж/га валової енергії і

74,1 ГДж обмінної енергії) та виходу рослинного білка до 1,73 т/га. При цьому забезпечено одержання корму найвищої якості де забезпечення 1 к. од. перетравним протеїном складало 207,7 г.

Бібліографічний список

1. *Бабич А. О.* Світові земельні, продовольчі і кормові ресурси. – К.: Аграрна наука, 1996. – 570 с.
2. *Доспехов Б. А.* Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований) / Доспехов Б. А. – М.: Колос, 1985.– 351 с.
3. *Маткевич В. Т., Коломієць Л. В., Резніченко В. П.* та ін.. Добрива – важливе джерело виробництва рослинного білка в умовах Степу України // Корми і кормовиробництво. – 2008. – Вип. 62. – С. 276–282.
4. Методика проведення дослідів по кормовиробництву: [Під редакцією А. О. Бабича.] – Вінниця, 1994. С. 96.
5. *Савенко В. С.* Агроекологічне обґрунтування основних прийомів вирощування козлятника східного в західному Лісостепу України: дис. канд. с.-г. наук: 06.00.09 / Савенко Василь Степанович. – Кам'янець-Подільський, 1997. – 227 с.
6. *Raig H., Nõmmsalu H., Meripõld H., Metlitskaja J.* Fodder galega // Saku 2001. – 141 p.